

רב סבלפסקי

ברכת לולב וסוכה עובר לעשייתן. 39.

1. פסחים ז: "מיתבי בעושה לולב" עד "והלכתא על בעור"

מיתבי: העושה לולב לעצמו מברך שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה. נטלו לצאת בו אומר אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת לולב. - שאני התם, דבעידנא דאגבהה נפק ביה. - אי הכי, לצאת בו? יצא בו מיבעי ליה! - אין הכי נמי, ומשום דקא בעי למיתנא סיפא לישב בסוכה תנא רישא נמי לצאת בו. דקתני סיפא: העושה סוכה לעצמו אומר: ברוך אתה ה' שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה. נכנס לישב בה אומר: ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו לישב בסוכה.

2. תוס' פסחים ז: ד"ה בעידנא, לצאת

בעידנא דאגבהה נפיק ביה

וא"ת כיון דנפק היאך יברך והלא צריך לברך עובר לעשייתו ואומר ר"י אע"ג דנפק אכתי עוסק במצוה שצריך לנענע בקריאת הלל (סוכה לז:).

לצאת יצא מיבעי ליה

לצאת משמע שלא יצא עדיין באותה נטילה ומשכחת לה כשהפכו כדאמר' בסוכה (ד' מב.) דאינו יוצא אלא דרך גדילתו או שנטלו שלא לצאת בו באותה נטילה וכשאדם נוטל לולב אין צריך להופכו כדפי' ר"י כיון שצריך לנענע בהלל או משום שאינו רוצה לצאת באותה נטילה.

3. תוס' הר"ש משאנץ פסחים ז: ד"ה אי הכי

4. תוס' סוכה לט. ד"ה עובר

מטעם זה צריך לברך אלולב קודם שיטלנו דאי לאחר שנטלו מדאגבהיה נפק ביה כדאמר' בסוף פירקין (דף מב.) ומיהו לא מסתבר כלל דהיאך יברך עליו והוא מונח בכלי הא אמר בהקומץ רבה (מנחות לה: ושם) תפילין מאימתי מברך עליהן משעת הנחה עד שעת קשירה וכל שעה שאין המצוה מזומנת בידו לעשות לא מיסתבר כלל לברך עליו ושמא משיתחיל ליטול לולב קודם שיטול האתרוג מברך והיינו עובר לעשייתן שמעכבים זה את זה אי נמי לאחר שנטל שניהם אלא שהופך אחד מהן כדאמרין בסוף פירקין (דף מב.) כשהפכו דאין יוצא במצות אלא דרך גדילתן כדדרשינן פרק לולב וערבה (לקמן מה:) מדכתיב עצי שטים עומדים ואפי' נקיט להו כדרך גדילתן אפשר שיתכוין שלא לצאת בו עד אחר ברכה דאע"ג דאמר' בסוף ראוהו ב"ד (ר"ה כח:) דמצות אינן צריכין כוונה מ"מ בעל כרחו לא נפיק והא דלא משני הכא בסוף פירקין (דף מב.) דמיירי באדם שאינו בקי שהולך אצל בקי ללמוד אי נמי משום דלא גמרה מצותו עד אחר ניענוע דמהאי טעמא נמי מברכין אנטילת ידים אחר נטילה דלא גמר מצותו עד אחר ניגוב כדאמר' פ"ק דסוטה (דף ד:) דאסור לאכול בלא ניגוב ידים ומיהו לא דמי כולי האי דניענוע אינו אלא מכשירי מצוה בעלמא ולא מעכב כדאמר' (פ"ק דסוטה) בסוף פירקין מדאגביה נפק ביה ומשני כשהפכו ולא משני בשלא ניענע ומיהו אמת הוא דלבתר דנפק ביה מברך כדמוכח פ"ק דפסחים (דף ז: ושם) דפליגי בעל ביעור חמץ דמר סבר לשעבר משמע טפי

ומר סבר להבא נמי משמע ופריך מהעושה לולב לעצמו דקתני נטלו לצאת בו אומר על נטילת לולב וקשיא למאן דמברך לבער ומשני שאני התם דבעידנא דאגבהינהו נפק ביה ופריך אי הכי לצאת יצא בו מיבעי לי ומשני משום דקבעי למיתני סיפא לישב בה תנא רישא לצאת בו וצריך לומר על כרחק הואיל והמצוה לא נגמר עדיין לגמרי דבעי ניענוע מברך ועוד כדאמר' בסוף פירקין (דף מא:) מנהגן של אנשי ירושלים אדם יוצא מתוך ביתו ולולבו בידו נכנס לבית הכנסת ולולבו בידו קורא ק"ש ולולבו בידו אע"פ שכל אלו הדברים אין מעכבין מ"מ הואיל ויש בדבר מצוה מן המובחר חשיב כעובר לעשייתן ובהדיא אמר בירושלמי דברכות פרק הרואה גבי ציצית העושה ציצית לעצמו אומר בא"י אמ"ה אקב"ו לעשות ציצית נתעטף בה אומר אקב"ו להתעטף בציצית והיינו טעמא לפי שהמצוה מושכת כל זמן שהוא מעוטף ועומד ומ"מ לא לגמרי דמי ללולב דהתם מברך על נטילת לולב ומשנטל עברה כבר עיקר מצוה והתם בירו' פליגי מצות מאימתי מברך עליהן רבי יוחנן אמר עובר לעשייתן רב הונא אמר בשעת עשייתן.

5. סוכה לז: משנה

והיכן היו מנענעין? בהודו לה' תחילה וסוף, ובאנא ה' הושיעה נא, דברי בית הלל, ובית שמאי אומרין: אף באנא ה' הצליחה נא. אמר רבי עקיבא: צופה הייתי ברבן גמליאל ורבי יהושע, שכל העם היו מנענעין את לולביהן, והם לא נענעו אלא באנא ה' הושיעה נא.

6. תוס' סוכה לז: ד"ה בהודו "ובשעת ברכה לא מצינו" עד סוף התוס'

הודו שבתחלת הפרק והודו בסוף הלל מן הודו עד סוף ההלל חדא פרשה היא במנין פרשיות של ספר תהלים כך פירש בקונטרס ויש מפרשים תחלת הפסוק וסוף הפסוק ולא מילתא היא אלא בהודו מנענע פעם אחד וכן באנא ה' הושיעה נא כבית הלל ולא באנא ה' הצליחה נא כבית שמאי וטעמא דבית הלל אע"פ שאין אנא ה' הושיעה נא תחלת הפרק ולא סוף הפרק מנענעים משום דכתיב (דה"א טז) אז ירננו עצי היער מלפני ה' כי בא לשפוט את הארץ וכתיב בתריה הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו וכתיב נמי בתריה ואמרו הושיענו אלהי ישענו והיינו ירננו שמנענעים את הלולב ומשבחין בהודו ובאנא ה' הושיעה נא ועכשיו שנהגו ששליח צבור אומר יאמר נא ישראל והצבור עונין הודו וכן ביאמרו נא יראי ה' הצבור מנענעים על כל הודו והודו שעונין אבל שליח צבור לא ינענע וי"מ דאף שליח צבור מנענע אגב ציבורא שעונין בכל פעם ופעם הודו ומנענעין מנענע נמי שליח צבור ביאמר נא וביאמרו נא ובשעת ברכה לא מצינו אם חייב לנענע בתחלת נטילה אלא מדאמרין בפירקין (דף מב.) קטן היודע לנענע חייב בלולב משמע דמנענע בתחלת הברכה אע"פ שאינו יודע לקרות הלל ועוד מדתניא במסכת ברכות בסוף תפלת השחר (דף ל. ושם) הקדים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע לולב ומנענע מגילה וקורא בה משמע דמנענע בלא הלל.

7. רא"ש סוכה ג:כו "ובשעת ברכה לא מצינו" עד "גמ' כיצד"

ובשעת ברכה לא מצינו שצריך לנענע בתחלת הנטילה אלא מדאמר בסוף הפרק (דף מב א) קטן היודע לנענע חייב בלולב משמע שמנענע בתחלת הנטילה אע"פ שאינו יודע לקרות את ההלל ועוד מדתניא בברכות בסוף פרק תפלת השחר (דף ל א) השכים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע לולב ומנענע אלמא בשעת נטילה בעי נענוע וראבי"ה הביא ראיה מן (ת) הירושלמי דגרס התם למה מנענע משום

לנענע כחו של קטיגור רב אחא בר יעקב ממטי ליה ומנענע כד מברך עליה ואומר גירא בעינא דשטנא ולא אורח ארעא דלמא מיגרי ביה ועוד כתב ראבי"ה דעיקר הנענוע כמו שיתבאר דינו נראה בעיני שהוא בשעת הברכה אבל נענוע דמתניתין בהודו ובאנא ה' הושיעה נא הוא נענוע בעלמא ואההוא נענוע דמתני' מפרש בירושלמי למה מנענע כדי לנענע כחו של קטיגור והדר קאמר רב אחא בר יעקב ממטי ליה ומנענע כד מברך וכן משמע כד מברך ממטי ליה אבל בנענוע ראשון שהזכיר לא ממטי ליה אלא בנענוע בעלמא קא עביד ודומה להא דאמר רבי יצחק (ר"ה דף טז ב) למה תוקעין וחוזרין ותוקעין וכו' כדי לערבב את השטן וההוא דשיבה עיקר כדפרישית בר"ה אע"ג דלאו על סדר ברכות הן והנהו דעמידה הן הערבוב וה"נ לענין נענוע:

8. רמב"ם הל' ברכות יא:ה

העושה מצוה ולא בירך, אם מצוה שעדיין עשייתה קיימת מברך אחר עשייה ואם דבר שעבר הוא אינו מברך, כיצד הרי שנתעטף בציצית או שלבש תפילין או שישב בסוכה ולא בירך תחלה חוזר ומברך אחר שנתעטף אשר קדשנו במצותיו וצונו להתעטף בציצית, וכן מברך אחר שלבש להניח תפילין, ואחר שישב לישב בסוכה וכן כל כיוצא באלו.

9. רמב"ם הל' ברכות יא:טו וראב"ד

נטל את הלולב מברך על נטילת לולב שכיון שהגביהו יצא ידי חובתו, אבל אם בירך קודם שיטול מברך ליטול לולב כמו לישב בסוכה, מכאן אתה למד שהמברך אחר שעשה מברך על העשייה, אבל נטילת ידים ושחיטה הואיל וכדברי הרשות הן אפילו שחט לעצמו מברך על השחיטה ועל כסוי הדם ועל נטילת ידים, וכך הוא מברך על ביעור חמץ בין שבדק לעצמו בין שבדק לאחרים שמשעה שגמר בלבו לבטל נעשית מצות הביעור קודם שיבדוק כמו שיתבאר במקומו.

ראב"ד

נטל את הלולב כו', עד מברך על העשייה. כתב הראב"ד ז"ל /א"א/ הנה לדבריו אם שכח בעטיפת ציצית או בהנחת תפילין ולא בירך תחלה כשיזכור ויברך מברך על עטיפת ציצית ועל הנחת תפילין ואינו כן שהרי מצותו כל היום לפניו אבל נטילת לולב כיון שהגביהו נפטר ממנו כל היום וכן הוא מברך על ביעור חמץ בין שבדק לעצמו בין שבדק לאחרים שמשגמר בלבו נעשית מצות ביעור עכ"ל. /השגת הראב"ד/ וכך הוא מברך על ביעור חמץ כו'. כתב הראב"ד ז"ל קשה לי על מקרא מגילה ואם יאמר כל מצוה שהיא מדבריהם אומר על שהיא כעין רשות קשיא לי נר חנוכה ואולי מפני שאין לה קצבה שמהדרין מוסיפין וכן המהדרין מן המהדרין יותר, א"נ מפני שזו הברכה הוקבעה על הנרות שבמקדש שהן של תורה לפיכך עשאוהו כשל תורה, ובין כך ובין כך קשיא לי על אכילת מצה ועל אכילת מרור, ועוד שיש תימה איך לא הקשה אותם בגמרא למ"ד לבער ומסתברא דלאכול אמרינן בהני ורמיזן הכי בגמרא דאמר מברך ב"פ האדמה ולאכול מרור עכ"ל.

10. רמב"ם הל' לולב ז:ו

מצוה מן המובחר לאגוד לולב והדס וערבה ולעשות שלשתן אגודה אחת, וכשהוא נוטלם לצאת בהן הן מברך תחלה על נטילת ו לולב הואיל וכולן סמוכין לו ואחר כך נוטל האגודה הזאת בימינו ואתרוג בשמאלו ונוטלן דרך גדילתן שיהיו עיקריהן למטה לארץ וראשיהן למעלה לאויר, ואם לא אגדן ונטלן

אחד אחד ז יצא והוא שיהיו ארבעתן מצויין אצלו, אבל אם לא היה לו אלא מין אחד או שחסרו מין אחד לא יטול עד שימצא השאר.

11. רמב"ם הל' סוכה ו:יב

כל זמן שיכנס לישב בסוכה כל שבעה מברך ק קודם שישב אשר קדשנו במצותיו וצונו לישב בסוכה, ובליילי יום טוב הראשון מברך על הסוכה ואחר כך מברך על ר הזמן, ומסדר כל הברכות על ש הכוס, נמצא מקדש מעומד ומברך לישב בסוכה ויושב ואחר כך מברך על הזמן, וכזה היה מנהג רבותי ורבני ספרד לקדש מעומד ת בליל ראשון של חג הסוכות כמו שבארנו.

12. רא"ש סוכה ד:ג מתחלת דבריו עד "ורב האי גאון"

העושה סוכה לעצמו אומר ברוך שהחיינו וכו' נכנס לישב בה אומר לישב בסוכה. כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ו מהל' סוכה הל' יב) דיש לקדש מעומד משום עובר לעשייתן(ל) ולדבריו היה צריך לברך קודם שיכנס בה דהכניסה היא המצוה ולא הישיבה דאם היה אוכל מעומד היה צריך לברך על הסוכה אלא ודאי כיון דמצות סוכה היא אכילה וטיוול אם מברך אחר שישב מיקרי שפיר עובר לעשייתן כדאיתא בירושלמי דברכות פרק הרואה העושה ציצית לעצמו אומר אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות ציצית נתעטף אומר אשר קדשנו במצותיו וצונו להתעטף בציצית אלמא אף על פי שכבר נתעטף מברך לפי שהמצוה נמשכת כל זמן שהוא מעוטף ועומד וכן נמי בסוכה המצוה נמשכת כל זמן אכילה ובסוכות תשבו פי' תתעכבו כמו וישב העם בקדש (במדבר כ) וכן ופתח אהל מועד תשבו (ויקרא ח) ולישב בסוכה היינו נמי להתעכב בסוכה ואם כן מיקרי שפיר עובר לעשייתן אם מברך אחר הישיבה וכן כתב מר רב צמח גאון ז"ל אף על פי שמשנכנס לה צריך לברך כיון שאין לה קבע(מ) אלא בישיבה בסעודה ויש קידוש הכוס וסעודה לפניו סודרן על הכוס ורבינו מאיר היה מברך על הסוכה קודם ברכת המוציא אף בחול משום דקאמר נכנס לישב בה מברך הלכך ראוי שתקדום ברכה לברכת המוציא מיד אחר הישיבה והעם לא נהגו כי רגילין העם שאין מברכין על הסוכה אם נכנס בה לטייל בה ושינה אלא דוקא בשעת אכילה הלכך ראוי שיברך תחלה ברכת המוציא שמתחיל הסעודה ואחר כך יברך על הסוכה. ומה שאין מברכין על הסוכה בשעת השינה ואף על פי שמצינו בה חומר יותר מבאכילה דאוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה ואין ישנים שינת עראי חוץ לסוכה. היינו טעמא דשמא לא יוכל לישן והוי ברכה לבטלה. ורבינו תם פירש לפי שעיקר הקבע שאדם עושה בסוכה היא אכילה אבל שאר טיוול ושינה שעושים בסוכה טפלים לגבי האכילה והיא פטרתן.(ג) ורב האי גאון כתב הנכנס בסוכת חבירו לבקרו(ס) מנהג ידוע הוא שיברך בין סעד בין לא סעד.(ע) ואסיקנא דכל שעה שנכנס לישב בה דמברך ואע"פ שבירך ביום טוב ראשון חוזר ומברך ביום טוב שני דגמרינן מתפילין דתניא תפילין כ"ז שמניחן מברך עליהם דברי ר' וקי"ל כוותיה דאמר רבא כ"ז דמנח להו מברך ורב מרי נמי אמר כ"ז דמנח להו מברך וכן הלכה:

13. שלחן ערוך ורמ"א אורח חיים תרמג:ב-ג

להרמב"ם, מקדש מעומד ומברך: לישב בסוכה, ויושב, ואח"כ מברך זמן ואין נוהגים כן, אלא מקדשין מיושב וכן דעת הרא"ש.

סעיף ג

בשאר ימים מברך על הסוכה קודם ברכת המוציא; ונוהגים לברך על הסוכה אחר ברכת המוציא, קודם שיטעום. הגה: הכי נוהגין בחול, אבל בשבת ויום טוב שיש בהן קידוש, מברך לאחר קידוש (מהרי"ו); ואם קידש בבית ואוכל בסוכה, או איפכא, עיין לעיל סימן רע"ג סעיף ב.

14. משנה ברורה תרמ"ג סעיף קטן ו, ז, ט

(ו) ד"ה בשאר ימים וכו'

ר"ל [ח] דביו"ט הלא מבואר לעיל בס"א יין קידוש וסוכה וביארנו שם טעם הדבר דא"א לברך על הסוכה קודם קידוש היום ע"ש אכן בשאר הימים שאין בהם קידוש דעת המחבר דצריך לברך על הסוכה קודם ברכת המוציא כדעת רבינו מאיר מרוטנבורג [ט] דבה נתחייב תחלה תיכף שנכנס וישב בה לסעוד סעודתו וראוי לסמוך הברכה להשיבה כל מה דאפשר אך העולם לא נהגו כן כדמסיים:

(ז) אחר ברכת המוציא

כדי שיתחיל [י] בסעודה דעל ידה הוא עיקר חיוב הסוכה ואח"כ יברך ולא הוי הפסק בין ברכת המוציא לאכילה דצורך סעודה הוא כמו קידוש:

(ט) מברך לאחר קידוש

דאז הוא [יב] זמן התחלת הסעודה (דמקודם אין רשאי לאכול) ושייך אז לברך ברכת הסוכה. ולענין סעודת שבת ויו"ט שחרית שאין בהם קידוש רק ברכה בעלמא על הכוס יש דיעות בין האחרונים [יג] י"א דבזה אין כדאי להפסיק בברכת סוכה בין הברכה להשתיה דעל השתיה ליכא חיוב סוכה כלל אלא יברך אותה אחר ברכת המוציא למנהגינו [יד] וי"א דגם בזה כיון שמכין עצמו בקידוש זה לאכילה יברך אותה קודם שיטעום מן הכוס. ודעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד. והנה זה הוא בנוטל ידיו אח"כ לסעודה אבל אם אינו רוצה עתה לסעוד סעודתו רק מברך על הכוס ואוכל אחריו פת כיסנין כדי שיהיה קידוש זה במקום סעודה מצדד בשע"ת דבזה לכו"ע יברך ברכת סוכה קודם שיטעום מן הכוס ע"ש"

15. שולחן ערוך אורח חיים תרל"ט:ח

נהגו שאין מברכים על הסוכה בשעת (מח) אכילה (והכי נהוג).

16. משנה ברורה תרל"ט:מח מתחלת דבריו עד "ומי שהולך"

והמתענה בסוכות או שאין דעתו לאכול פת באותו יום אז לכו"ע כל אימת שיצא יציאה גמורה חייב לברך דדוקא כשאוכל פת ס"ל להנהו פוסקים שמברך על עיקר חיוב הסוכה ופותר כל הדברים הטפלים אבל כשאינו אוכל לא שייך זה [ט"ז וש"א] וכתב הח"א דה"ה כשיצא יציאה גמורה לאחר אכילה וחוזר ונכנס ולא יאכל עד הערב וקודם האכילה [צב] יצטרך עוד הפעם לצאת לביהכ"נ דבזה ג"כ לכו"ע צריך לברך. ומי שהולך באמצע סעודתו לסוכת חבירו דעת המ"א שאפילו אם היה בדעתו בשעת ברכה שילך באמצע הסעודה לשם ולשוב אח"כ מיד [צג] אפ"ה צריך לברך שם לישב בסוכה דהליכה הוי הפסק וע"כ אם רוצה לאכול בסוכה זו דבר שאסור לאכול חוץ לסוכה צריך לברך שם לישב בסוכה אמנם הוא לשיטתו אזיל בסימן ח' אבל לפי מה שכתבנו שם דדעת כמה אחרונים דהליכה

לא הוי הפסק [צד] אם היה בדעתו א"צ לברך וספק ברכות להקל [לבושי שרד] ואם שכח לברך לישב בסוכה עד שהתחיל לאכול [צה] יברך אח"כ על מה שרוצה לאכול ואפילו אכל כבר ובירך בהמ"ז יכול לברך שגם הישיבה היא מן המצוה דמאכילה ואילך כ"ז שיושב הוי הכל קביעות אחד [צו] ומ"מ כל שעדיין לא בירך בהמ"ז יברך ויאכל מעט. ומי שקידש בליל סוכה והתחיל לאכול ואח"כ ראה שהלאדי"ן לא היו נפתחין עדיין נ"ל שיאכל שוב כזית ויברך לישב בסוכה אבל קידוש פשיטא שא"צ לברך שנית ואפילו זמן לא יברך עוד הפעם (כיון דלדין התלמוד מהני הזמן שבשעת עשיית הסוכה למצות סוכה כ"ש שמהני בזה מה שבירך כשהיו הלאדי"ן סתומים) [בכורי יעקב ע"ש]: